

FARKAS ADRIENNE

A z edelényi kastélysziget hatalmas előnnyel indul a hozzá hasonlóan impozáns műemlékekkel szemben. Mégpedig azzal, hogy ez a kastély már az utolsó téglái elkészült, minden négyzetcentimétere a régi fényében ragyog.

A hozzá kapcsolódó marketing és látványvilág is egy-séges: az épület fénykorát, a XVIII. századi rokokót és az építető Jean-Francois L'Huilier báró (1668–1728) családját és leszármazottait kívánja bemutatni a kiállítás. A Forster Gyula Nemzeti Örökséggazdálkodási és Szolgáltatási Központ gondnoksága alatt álló kastély és a hozzá tartozó ötvenhektáros Bódva-szigeti park felújítása csaknem 2,7 milliárd forintba került.

A XVIII. századi épület az utolsó L'Huilier-leszármazott, Dessewffy Ferenc 1820-ban bekövetkezett halála után rotnani kezdett. A család kihalása után a Koháry-Coburg hercegi család vette meg a birtokot befektetési céllal. Bérlnőknek adta ki, innentől kezdve hivatal, járásbíróház működött az épületben. Az 1920-as évek óta állami tulajdon, de ez kezdettől fogva nem szolgált a javára. A két világháború között rengeteg rongálás érte az épületegyüttest, például földemmel választották ketté a két emelet magas, impozáns kastélykápolnát, és lakásokat alakítottak ki benne. Innen már csak lejtmenet volt: fűszerraktár, öregek otthona, katonai parancsnokság, az udvart feltöltötték sárral, és amit csak lehetett, tönkretettek az épület használói. Sok edelényi is megdöbbent, amikor meglátta, hogy a használhatatlannak hitt romhalmaz valójában gyönyörű műemlék – persze öt év megfeszített munkája kellett, hogy ez kiderüljön.

A felújítás megkezdése előtt komoly vita folyt arról az akkor még Műemlékek Nemzeti Gondnokságának hívott Forster-központ szakemberei között, hogy Észak-Magyarországon, Miskolcon is túl, az ország legszegényebb kistérségében érdemes-e egyáltalán milliárdokat fordítani egy kastélyra. Végül azoknak az álláspontja érvényesült, akik azt mondták, hogy éppen a szegénységben és kilátástalanságban élőknek van a legnagyobb szükségük arra, hogy legyen egy épület, amely büszkévé és lokálpatriótává teszi őket. A többségében uniós forrásokból megvalósuló felújítási munkák az első pillanattól kezdve felrázták a környéken lakókat, létrejött az Edelényi Kastélybarátok Köre: a tagok rengeteg dokumentummal, régi fényképpel, falusi plébániákon porosodó, elfeledettnek hitt levelekkel, számadásokkal segítettek a munkálatok vezetőinek – elsősorban Gergely Zsolt igazgatónak és Farkas Pál főépítésznek – a munkáját. A L'Huilier családról a kutatók éppúgy nem sokat tudtak, mint a közvélemény. A Koháry-Coburg-korszak még rejtélyesebb: Bécsben a múlt század közepén se lejtették a családi levéltárat, a magyarországi okiratok pedig megsemmisültek a Magyar Országos Levéltárban pusztító 1956-os tűzvészben.

Jean-Francois L'Huilier lotaringiai nemes úr, mondhatni, kalandor, aki testvéreivel együtt Savoyai Jenő seregében próbál szerencsét, végigharcolja egész Európát, és Buda visszavételekor elviharosított érdekeket szerez, amiért magyar grófi rangot kap. Úgy dönt, hogy nálunk marad, és bérbe veszi a Rákócziak edelényi birtokát, ugyanis II. Rákóczi Ferencnek készpénzre van szüksége ahhoz, hogy szabadságharcát finanszírozzon. Ebből később kellemetlensége is származik L'Huilier-nek. A szabadságharc bukása után egyéves vizsgálati fogságba kerül, ahol felélnie kell arra, hogy segítette-e francia kapcsolataival a vitézljő fejedelmet. Tisztázza magát, sőt az addigra már a Rákócziakról a koronára szálló edelényi birtokot és a vele szomszédos cserépvári uradalmat is megvásárolja. A család az építkezésekkor és télen, a nagy hidegek idején a kisebb és barátságosabb cserépvári kúriát használja.

A park felé fordított, U alakú, klasszikus cour d'honneur kastély tervezőjének Giovanni Battista Carlonét tartják, persze bizonyosság nincs erre. L'Huilier biztosítja a maga számára a nyugodt nyugdíjas éveket, megszerzi az egri vár parancsnoki tisztjét, azonban ebből nem élvez semmit, az edelényi kastély elkészülte előtt két évvel meghal. Az aláírását vizsgáló írásszakértő véleménye szerint L'Huilier Ferenc, aki egyébként a hozzá intézett magyar nyelvű levelek tanúsága szerint jól értett magyarul, indulatos, maximalista, vélhetően az építkezések miatt nagy nyomás alatt élő ember volt, talán ez vezetett a halálához...

Mától látogatható a felújított edelényi kastély

Cinka Panna freskója

A fővárosból nézve a világ végén, Edelényben van egy tündérszép kastély, Magyarország legnagyobb egybefüggő rokokó freskójával. Hogy lehetett erről elfelejtkezni évszázadokon át? De a Csipkerózsikák szerencsére felébrednek, és az ország hetedik legnagyobb kastélya ma megnyitja kapuit, és remélhetően a környéket is felrázza az évszázados apátiából.

FOTÓK: SZÉKELYHIDI BALÁZS

Öt év megfeszített munkája kellett, hogy a romhalmazból gyönyörű műemlék legyen (lent). Sok falképet szinte a semmiből alkottak újjá

Fiúörököse nem lévén, a birtok a lányára, Mária Teréziára szállt, aki egy magyar arisztokratához, a fess, de bohém és könnyelmű, kártyás-mulatós – ám nyilván vonzó – Forgách Ferenchez megy feleségül, aki Fertődön, Esterházy „Fényes” Miklós díszszázadában szolgált. Ez a tény segítette a kastély tüneményes, rokokó freskóin szereplő alakok azonosítását. A szobáról szobára, teremről teremre kanyargó festett fal felület Magyarország legnagyobb rokokó freskója, és magán visel minden gálans jegyet, amelyet ez a stílus megkövetel. Tizenkét restaurátor dolgozott rajtuk több mint másfél éven át, sok falképet szinte a semmiből alkottak újjá.

A grófi pár hálófülkéjének bejárata felett például a kastély ura van megfestve, amint könyörgő tekintettel csókol kezét szíve hölgyének, akinek az arcán látszik, hogy kegyet fog gyakorolni. A Forgách házaspárnak két lánya született, Franciska és Ludmilla, az utóbbi a kor – ma úgy mondanánk – celebje volt, előbb Dessewffy Ferenc ezredes felesége – akitől Ferenc nevű fia született –, majd megözvegyült, és Zólyom urához, Esterházy István grófhoz ment feleségül. Élete akkor ért a csúcspontjára, amikor az Esterházy család közbenjárására felvette Mária Terézia a Csillagkereszt-rendbe, és ezzel szabad bejárása lett az udvarba, persze csak elvben, mert anyagi lehetőségei nemigen tettek lehetővé gyakori bécsi tartózkodásokat. A rendbe való felvételi szertartást megidézi a kiállítás egyik terme, ahol a mai híradók stílusában számol be egy hang a kastély úrnőjének nagy napjáról. Ludmilla becsvagyáról egy Radványi nevű szerző gúnyverset írt: „Nincsen olyan vigasság egész országban, / Hogy jelenlétével ne essék nyakunkba. [...] / Ha roszdás s ízetlen úri beszédével. / A jó nemes ember rostálja nyelvvel; / És ha piacunkra viti pofáját, / Hogy lássuk mázánk rettentő csudáját, / Kérjük, Ludmilla, maradj kastélyodban, / S irasd uraságod egyedül, magadban.”

A falképek teljes feltárása után azonosítani lehetett a családtagokat, azonban van a falképegyüttesben egy titokzatos és izgalmas alak is, egy pipázó cigány asszony hegedűvel és nagy golyvával a torkán. Gergely Zsolt szerint nem lehet más, csak Cinka Panna, a híres cigány női primás, aki a közeli Sajógömörön született, és a híre Bécsig ért. Ő az első cigány zenész, akiről pontos írásos adataink vannak, még a korabeli osztrák lapok is beszámoltak a virtuóz zenei tehetségéről. Cinka Pannáról ezekből az iratokból tudjuk, hogy kövérkés, himlőhelyes, golyvás asszony volt, de párját ritkítóan tehetséges hegedűs, aki nő léte felküzdötte magát a legnagyobb primások közé. A XVIII. század végén minden magára adó földesúrnak volt saját egyenruhába öltöztetett cigány bandája, és Edelényben – ahol nem volt udvari színház – nyilván Cinka Panna és családi vállalkozásként működő bandája szolgáltatta a talpalávalót, a szórakozást. Egyik fia is felkerült a falképekre.

A többi freskó korabeli mulatságokat ábrázol, hintázást, udvarlást, évődő tetvészést meg egzotikus tájképeket, gyümölcsöket, sőt a kastély kifestése során szabadkőművességre emlékeztető szimbólumok is a falra kerültek, például a zöld ágakkal övezett kard vagy a lobogó tűz. Különlegessége még a falfestésnek az is, hogy a legnapfényesebb termekben a képek körörmnyi aranyrovátkákkal lettek díszítve, amelyek a napsütéstől meg-megcsillannak. Ahogy halad a nap, a szoba minden része felragyog egyszer.

Az épület legizgalmasabb figurája az utolsó örökös, Dessewffy Ferenc, akinek Ferus beceneven folyamatosan frissülő Facebook-profilja is van. Nem nőszült meg soha, de zseniális orgonista volt, aki a kastélykápolnában – ahová a helyi temetőből behozták rendbe tett márvány síremlékét – maga kísérte muzsikálva a miséket. Nem mozdult ki otthonról, rangja és magas végzettsége ellenére sem vál-

lalt semmiféle megyei tisztiséget, vi-

szont becsületesen visszafizette a Forgách-korból maradt adósságokat. Ez minden, amit közéleti szerepéről tudni lehet.

Az oroszok által szétvert díszterem rekonstrukciójához a régi fényképek adtak támpontokat, a kandalló fölött korabeli fegyverek másolatai emlékeztetnek az építetők katonai múltjára. A díszteremben és a lépcsőházban látható tizenkét darab XVIII. századi királyportré az ország különböző múzeumainak a raktáraiból került Edelénybe, és csak itt derült ki, hogy egybetartoznak, a történetüket még kutatják.

Nagy erénye a kiállításnak, hogy a mai kor elvárásainak megfelelően nemcsak az urak, hanem a cselelétség életével is foglalkozik. Bemutatja, hogy kinek mi volt a feladata, hogy épült fel az alagsori hierarchia. Hosszú kutatómunka után elkészült és már kapható a múzeumi boltban Krász Lilla és Kurucz György történészek közös könyve, az Edelényi hét-köznapi, amely gyönyörű képes album, tele érdekes dokumentumokkal, történetekkel, bemutatja a kort, a kastélybeli életet és a környékbeliek mindennapjait. Polcokon várják a látogatókat a kastélyról és a freskókról szóló művészeti könyvek, illetve látogatói kalauzok. A kiállítás része a keleti szárny freskóin látható életjelenetek felhasználásával készült háromdimenziós film is, amelyet M. Tóth Géza rendezett, a főszereplő Rost Andrea.

Háttraven még a nyugati szárny berendezése, valamint a park, vagyis a teljes Bódva-sziget rendezése. Az ehhez a két projekthez szükséges 900 millió forintot uniós támogatás már a kastélysziget rendelkezésére áll. A Forster-központ megvásárolta azt a földdarabot, amelyen az edelényi foci-pálya van, és amely valaha a kastélypark része volt. Ez az a rész, ahol még helyre kell állítani az angolparkot, a sziget többi része azonban már visszakapta barokk jellegét. Az edelényi kastélysziget április 5-től látogatható.

